

HUMAN INCLUDED

Humanistische Prijs

namens het Gouden Pact

Voor een plek waar mensen tellen

Jury Rapport

17 oktober 2017

1. Er is een land waar ouderen willen wonen.

Ontwikkeling en passie gaan niet met pensioen. Dat was een van de speerpunten in de Socrates lezing die Hedy d'Ancona in mei 2017 op verzoek van het Humanistisch Verbond heeft gegeven. De titel van deze lezing luidde: *Er is een land waar ouderen willen wonen*. Wij hebben deze lezing als urgent, vernieuwend en humanistisch ervaren. Om die reden hebben het Humanistisch Verbond, Humanitas en de Universiteit voor Humanistiek – samengebracht in het Gouden Pact – Hedy d'Ancona gevraagd om op het *Festival of older People* de HUMAN INCLUDED prijs uit te reiken. Deze prijs komt toe aan een plek waar mensen tellen. Niet in de eerste plaats als “oudere”, laat staan als “zorgbehoefte”, maar als volwaardig lid van onze samenleving, met waarden, talenten en verantwoordelijkheden die ertoe doen. De winnende plek onderscheidt zich als een levendige, publieke ruimte waar de standaard beeldvorming over ouderen stukloopt, omdat daar blijkt dat passie, talent en ontwikkeling inderdaad niet met pensioen gaan.

Door deze prijs drie jaar op rij uit te reiken, te beginnen in oktober 2017, willen de genoemde humanistische organisaties de aandacht vestigen op een van de meest urgente opgaven waar we momenteel voor staan: écht handen en voeten geven aan wat wel de participatie samenleving is genoemd. Dat begrip – “participatie samenleving” – is tot nu toe een onduidelijk containerbegrip gebleven, waarmee de overheid burgers aan hun “zelfredzaamheid” herinnert en vooral iets niet meer lijkt te willen doen. Het begrip is een lacune die om visie, actie en een nieuw, breed gedeeld besef van verantwoordelijkheid vraagt.

De vraag is: hoe geven we met elkaar vorm aan een *inclusieve samenleving* waarin ieder mens ook echt kan meedoen? Dit is geen samenleving waarin mensen aan hun lot worden over gelaten. Ook geen samenleving waarin mensen die ondersteuning nodig hebben tot zorgbehoefte worden gereduceerd, onnodig tussen de muren van geïsoleerde instituten verdwijnen of als zielig, afhankelijk en een kostenpost worden neergezet. Nee, het gaat ons om een samenleving waarin mensen zo goed en zolang mogelijk ruimte krijgen om van betekenis te zijn voor elkaar, *ongeacht* hun leeftijd. De HUMAN INCLUDED wordt uitgereikt om te benadrukken hoe wezenlijk zo'n samenleving is; hoe belangrijk het is om met elkaar te zoeken naar nieuwe dwarsverbanden tussen zorg, wonen en welzijn, zodat iedereen – oud en jong, meer en minder vitaal – als volwaardig lid van onze samenleving tot zijn of haar recht kan komen.

2. Over de winnaar: OnsRaadhuis.

Hoe actueel deze prijs is, blijkt wel uit het feit dat de winnaar moet vechten voor gemeentelijke ondersteuning en structureel voortbestaan, terwijl de winnende locatie typisch zo'n plek is die we moeten koesteren en die ons kan inspireren. In de woorden van de mensen die deze plek dagelijks meemaken: "Een gat in de markt." "Een gouden greep". "The place to be." Of ook: "Ik heb nergens anders gevonden wat ik hier heb. Iedereen wordt hier in zijn waarde gelaten. Iedereen is welkom." De verhalen van bezoekers zijn aanstekelijk enthousiast. "Ik voelde zo veel warmte," vertelt iemand over de eerste kennismaking. "Ik kan het bijna niet uitleggen. Het was zo bijzonder... ik vind elke week weer een feestje en hoop dat dit altijd mag blijven". Naast een laagdrempelig feestje, gaat het hier ook om een plek waar mensen met hun zorgen en vragen terecht kunnen. "Iedereen om mij heen viel weg," zegt iemand, "maar hier kun je altijd terecht". Deze woorden gaan over OnsRaadhuis, een vernieuwend welzijnsconcept in Velp. Iedere dag vinden daar activiteiten plaats waar mensen tegen een kleine vergoeding aan kunnen deelnemen, van yoga en tai chi tot workshops en cursussen die de persoonlijke ontplooiing stimuleren. Belangrijkste feit is echter dat in het dagelijks leven, dat zich ook tussen de activiteiten door afspeelt, iedere bezoeker – vitaal en minder vitaal, meer en minder kwetsbaar, meer en minder welgesteld, dementerend en niet dementerend – als mens en als volwaardig inwoner van onze samenleving meetelt.

Soms komen mensen op een zijspoor terecht, terwijl de rest van de maatschappij doordendert. Op vaardigheden die zij wél hebben en die het leven zin geven wordt geen beroep gedaan. Ester Bertholet, initiatiefnemer van OnsRaadhuis, liep als arts dan ook overal tegen hetzelfde probleem aan: medische zorg is vaak niet genoeg. Wanneer mensen in een zorgtraject terecht komen, is er doorgaans onvoldoende aandacht voor hun sociale context en kunnen ze daar zelfs uit worden losgeweekt. Intussen kan juist een levendige sociale omgeving een groot verschil maken voor de gezondheid en het geluk van mensen.

Om daar recht aan te doen moeten we in onze samenleving een paradigmawisseling in gang zetten. Soms is de bescherming van instituten inderdaad (tijdelijk) nodig. Maar in plaats van op beperkingen te focussen, en vanuit die focus afgesloten verpleeghuizen in te richten, moeten we veel meer investeren in sociale 'humuslagen' die dwars door de huidige schotten in de zorg heenlopen; levendige, sociale ruimtes waardoor mensen mét hun kwetsbaarheden gelijkwaardig kunnen blijven meedoen in onze samenleving. De jury vindt dat OnsRaadhuis het toonbeeld is geworden van zo'n plek. Op de achtergrond leunt deze ontmoetingsruimte sterk op een netwerk van zorgprofessionals, zodat ook meer kwetsbare mensen zoals vergevorderd dementerende mensen sneller aansluiting vinden. In de praktijk is dat echter niet zichtbaar. Het is een huiselijke ontmoetingsplek waar mensen zelf de regie hebben, waar welzijn voorop staat en de grenzen tussen bezoeker, vrijwilliger en professional vervagen. Iedereen draagt bij en geeft talenten door.

Laatst was er een jonge vrouw op bezoek, die zei: was ik maar ouder, dan had ik meer tijd en kon ik hier vaker komen. Met andere woorden: het samenleven in OnsRaadhuis is zo aanstekelijk dat "jong zijn" bijna ouderwets wordt. *Bijna* ouderwets. Want gelukkig kunnen oud én jong gewoon aanschuiven.

3. Eervolle vermeldingen en inhoudelijke afwegingen van de jury.

Naast dat er een winnaar is gekozen wil de jury twee woon- en zorghuizen eervol vermelden. Het gaat om zorghuizen die erin slagen zichzelf te integreren in de wijk, als levendig, divers onderdeel van de samenleving: *Humanitas De Leeuwenhoek*, in Rotterdam en *De Tafel van Marcelis*, een stichting toegewijd aan het humanistische gedachtegoed van de in 2016 overleden Willem van Marcelis; deze laatstgenoemde stichting is nog steeds gelinkt aan het zorg- en woonhuis *De Posten*, in Enschede, waar Marcelis directeur van was. Deze twee organisaties wil de jury eervol vermelden op basis van dezelfde criteria aan de hand waarvan de winnaar is gekozen. Over die criteria, en over deze winnaar, zullen we nu iets meer vertellen, zodat het statement dat met de prijs wordt gemaakt des te beter uit de verf komt.

I. Ervaringen van betrokkenen

Het eerste criterium is de ervaring van de mensen die de plek dagelijks meemaken en daaraan bijdragen. OnsRaadhuis – zo blijkt uit de verhalen die de jury heeft kunnen inzien – is een levendige, laagdrempelige ontmoetingsplek waar iedereen vrijblijvend kan aanschuiven. Niets moet hier, je kunt ook komen voor alleen een kopje koffie. Tegelijk vinden er iedere dag zeer diverse activiteiten plaats, van yoga tot kleien en porselein verven, van zingen tot middagwandelingen en groepsgesprekken. Minstens even belangrijk is wat er toevallig tussen de activiteiten door ontstaat. Mensen ontmoeten elkaar, delen hun enthousiasme, ontwikkelen nieuwe initiatieven en vriendschappen, zijn van betekenis voor elkaar en kijken naar elkaar om. Het warme enthousiasme waarmee betrokkenen daar zelf over vertellen, en dat bij een eigen bezoek aan deze plek ook voelbaar wordt, was van doorslaggevend belang voor de jury.

II. Menselijke eigenheid

Het tweede criterium is menselijke eigenheid. Daaronder verstaat de jury de mate waarin mensen volgens hun eigen aspiraties en mogelijkheden, samen met anderen, zelf vorm kunnen geven aan hun leven. Wat onmiddellijk opvalt aan OnsRaadhuis is de aanstekelijke manier waarop mensen zelf aan het woord komen en mede eigenaar zijn van deze (publieke) ruimte. Dat begin al bij de inrichting: de meubels, houten vloer hebben de mensen zelf uitgekozen, schilderijen aan de muur hebben ze zelf gemaakt en de planten en boeken(kast) namen ze mee. Nog steeds worden er af en toe spullen meegenomen om hier een plekje te geven. De eerste bezoekers hebben kritisch meegedacht over het concept van OnsRaadhuis. Bezoekers dragen actief bij en geven, eventueel met ondersteuning, soms zelf workshops. OnsRaadhuis is bij uitstek een plek waar passie en ontwikkeling niet met pensioen gaan.

Het belang van menselijke eigenheid is hier bovendien tot in de ruimtelijke inrichting vertaald: zo is er heel bewust gekozen voor een vrij toegankelijke en heel laagdrempelige ontvangstruimte, waar je ook gewoon een kop koffie kunt drinken en een krantje kunt lezen, terwijl je iedere dag, naar eigen inzicht, op eigen voorkeur, in andere ruimtes kunt deelnemen aan activiteiten. OnsRaadhuis is daarmee een inspirerende

leefruimte geworden, waarin letterlijk veel bewegings- en keuzevrijheid is, en waarbij de activiteiten even belangrijk zijn als de ontmoetingen en initiatieven die tussendoor ontstaan.

III. Wederkerigheid

OnsRaadhuis biedt daarmee ook volop ruimte voor wederkerigheid, het derde criterium dat de jury hanteerde. Dat criterium is belangrijk omdat er in onze samenleving veel óver oudere mensen wordt gesproken. De vraag die vaak wordt gesteld is wat we vóór hen kunnen doen of welke activiteiten we vóór hen kunnen organiseren, terwijl het er uiteindelijk om gaat dat mensen iets voor elkáár kunnen betekenen. Wat steeds terugkomt in de verhalen over OnsRaadhuis is dat mensen er inderdaad voor elkaar zijn en dat ze – dit wordt heel vaak expliciet genoemd – hun talenten aan elkaar doorgeven. Wat ook bij een eigen bezoek voelbaar wordt, is dat de grens tussen professional, vrijwilliger en bezoeker daardoor kan vervagen. Iedereen draagt bij. Mensen geven samen vorm aan deze ontmoetingsruimte, waarbij dus niet alles vooraf al is bepaald, maar toeval en creativiteit een grote rol spelen. Toen een vrijwilliger een keer zei dat ze met haar nieuwe trui een miskoop had gedaan, kreeg ze een tijd later een gebreide trui cadeau van een bezoeker. Anderen hebben in OnsRaadhuis samen een koor opgezet. Dat soort dingen kan hier onverwacht ontstaan. Mensen ontwikkelen nieuwe initiatieven en vriendschappen, kijken naar elkaar om en vinden steun bij elkaar. Een bezoeker zegt: “Er vallen op een gegeven moment dingen weg. *Niet meer werken, ziek worden, geliefden verliezen. En dan ben je opeens alleen. En dan is het goed dat je ergens op terug kan vallen*”.

IV. Sociale inclusie

Naast *eigenheid, wederkerigheid* hechtte de jury erg aan sociale inclusie. De prijs heet niet voor niets HUMAN INCLUDED. Mensen tellen mee (zijn geïncludeerd), voorbij hokjes en stereotyperingen. Of mensen nu meer of minder vitaal, meer of minder welgesteld, wel of niet dementerend zijn, een ieder moet zo lang mogelijk kunnen aanschuiven en meedoen. OnsRaadhuis bereikt dit in hoge mate. Ook mensen die aangeven niet veel meer te hebben in hun leven, of niet veel meer te kunnen, door lichamelijke, geestelijke of psychische beperkingen, ervaren de plek als laagdrempelig. Vooraf bestond bij omstanders veel scepsis of zoveel verschillende mensen wel konden worden samengebracht, maar OnsRaadhuis is typisch een plek geworden die laat zien wat wél kan. Een plek waar onverwachte, gelijkwaardige ontmoetingen tussen heel verschillende mensen de ruimte krijgen, zodat ze zomaar kunnen ontstaan.

V. Professionaliteit

De harde waarheid is wel dat zulke ontmoetingen de ruimte moeten krijgen. Dat gaat niet vanzelf. Daar zijn een goede visie en goed toegeruste mensen voor nodig. Het vijfde criterium waarop de jury de kandidaten voor deze prijs heeft getest is dan ook de aanwezige professionaliteit.

Politici hebben hun mond vol van de participatie samenleving, maar mogen absoluut niet voorbij gaan aan het belang van professionals en goed begeleide vrijwilligers, die, als ze het goed doen, niet zozeer alles voor anderen bepalen, maar in hun ondersteunende rol wel cruciaal zijn. Professionals zijn nodig om betrokkenheid in wijken te stimuleren, mensen ruimte te geven, de duurzaamheid van ontmoetingsruimtes te bewaken en deze daartoe in te bedden in een bredere samenwerking tussen gemeentes, inwoners, zorg en welzijnsorganisaties. Mensen hebben daarnaast vaste gezichten nodig, een gevoel dat ze welkom zijn. Soms zijn er specifieke vaardigheden vereist om subtiel in te spelen op gedrag dat samenhangt met dementie of andere beperkingen. Of om kwetsbare bezoekers te helpen bij het doen van eigen bijdragen of bij het leiden van eigen workshops. In OnsRaadhuis zijn die vaardigheden aanwezig en wordt bovendien goed geïnvesteerd in de begeleiding van vrijwilligers, die in hun rol soms helemaal opbloeien.

Op het gebied van professionaliteit hecht de jury ten slotte erg aan de ruimte die er is voor één-op-één-gesprekken over levensvragen. Mensen komen soms met heel indringende verhalen. Daarom moet er altijd iemand laagdrempelig aanspreekbaar zijn én goed zijn toegerust om daarmee om te gaan. Voor die levensvragen is nu al ruimte in OnsRaadhuis. Bovendien hebben betrokken professionals bij het Humanistisch Verbond aangegeven nieuwe mogelijkheden te onderzoeken om zich nog verder te bekwamen in deze tak van sport, die humanistisch geestelijk begeleiders bij uitstek verstaan.

VI. Ontschotting: nieuwe dwarsverbanden tussen zorg, wonen, welzijn

OnsRaadhuis biedt geen blauwdruk voor andere plekken. In ieder stad, in iedere wijk, zal naar nieuwe oplossingen moeten worden gezocht om de participatiesamenleving echt handen en voeten te geven. Toch is de uitdaging ook overal dezelfde. Het gaat er niet om mensen achter de gangbare schotten medische hulp te bieden, noch mogen we mensen daarbuiten aan hun lot overlaten. We moeten opzoek gaan naar nieuwe dwarsverbanden tussen zorg, wonen en welzijn. Alleen op die manier kunnen mensen die anders snel de aansluiting verliezen blijven meedoen. Niet als zorgbehoefte, maar als volwaardig inwoner van onze samenleving. Als iemand met waarden, talenten en verantwoordelijkheden die ertoe doen. De jury heeft daarom ten zesde gelet op de effectiviteit, originaliteit en het lokale netwerk waarmee verschillende projecten die dwarsverbanden tussen zorg, wonen en welzijn creëren.

Wat dat betreft valt bij OnsRaadhuis op dat de plek bezoekers in niets doet denken aan een medische omgeving. Dat wordt expliciet benoemd. Ook valt op dat de initiatiefnemer achter deze plek, Ester Bertholet, van veel collega artsen te horen kreeg: houd je nu maar bij wat je al doet, namelijk bij de meer standaard medische zorg, terwijl deze collega artsen inmiddels steeds vaker mensen doorsturen naar OnsRaadhuis. Het netwerk en bereik van deze plek kunnen uiteraard nog verder worden vergroot, bijvoorbeeld via eigen vervoer. Maar dit initiatief laat reeds ten volle zien hoe wezenlijk de moed en verbeeldingskracht zijn om buiten de gangbare lijnen te denken en handelen.

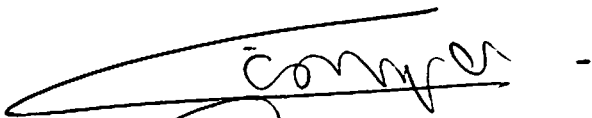
4. De prijs als uitnodiging.

De eerste uitreiking van deze HUMAN INCLUDED prijs betekent: OnsRaadhuis is een plek om te koesteren. Een plek waar mensen, voorbij stereotyperingen, tellen en meedoen. Tegelijk is de prijs een uitnodiging om het eigen netwerk uit te breiden. Meer specifiek: de prijs is een uitnodiging om als partner en adviseur betrokken te blijven bij de bredere beweging die het Humanistisch Verbond, Humanitas en de Universiteit voor Humanistiek in gang willen blijven zetten. Gezamenlijk zullen deze organisaties de komende jaren werk maken van onorthodoxe, *menselijke* manieren om de inclusieve samenleving echt handen en voeten te geven, buiten de gangbare schotten en hokjes om.

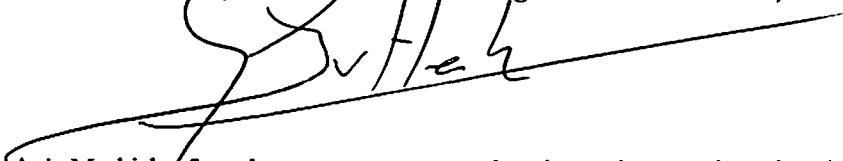
Namens het Gouden Pact

De jury

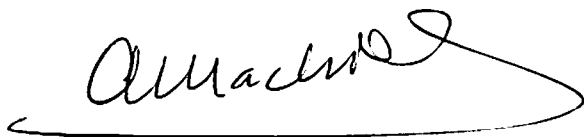
Christa Compas, voorzitter (directeur Humanistisch Verbond).

Gijsbert van Heek (bestuursvoorzitter Stichting Humanitas Rotterdam).

Anja Machiels (hoogleraar *empowerment van kwetsbare ouderen* aan de Universiteit voor Humanistiek).

Corrie Kreuk (humanistisch geestelijk begeleider).

Bas Nabers (filosoof bij het Humanistisch Verbond en coördinator van het humanistische Gouden Pact).

